

Бардадим О.В.,
вчитель хімії,
Смілянської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №6
Смілянської міської ради Черкаської області

СУЧАСНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація. У статті розглядається, щоголовною метою школи на сучасному етапі є відродження вікових національно-патріотичних принципів виховання до відповідно сучасних вимог виховання громадянина як члена правового суспільства, демократичної держави, особи, що відчуває й цінує ідеали свободи й рівності, усвідомлює цінність людської гідності.

Ключеві слова: патріотичне виховання, українська держава, процес, система, виховання молоді, народ, незалежність.

У Програмі Міністерства освіти і науки України «Основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» говориться: «Процес становлення незалежної демократичної України з її прагненням стати повноправним членом європейської спільноти передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованих норм життя на основі загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. Тому мета сучасного освітнього процесу - не тільки сформувати необхідні компетенції, надати ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота; інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти викликам глобалізації життя» [2, с.6].

Любов до Батьківщини є однією з визначальних рис кожного справжнього громадянина. Будучи якістю синтетичною, «патріотизм включає в себе емоційно-моральне і дієве ставлення до себе та інших людей, до рідної природи, до своєї нації, до матеріальних та духовних надбань суспільства» [1, с.52].

У наш час основна увага патріотичному вихованню надається саме «як вихованню національному, тобто вихованню в душі ментальності українського народу, потягу до прекрасного і прагнення до гармонії» [1, с.16-17].

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- участь у громадсько-політичному житті країни;
- повага до прав людини;

- верховенство права;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- рівність всіх перед законом;
- готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України [6].

Коротко розкриємо суть патріотичного виховання дітей та молоді.

Виховання - соціально і педагогічно організований процес формування людини як особистості. Суспільство як соціальне об'єднання людей може функціонувати і розвиватися лише за цілеспрямованої, систематичної та організованої роботи з виховання кожної особистості. Зупинення цього процесу - катастрофа для суспільства, внаслідок якої людина не змогла б піднятися до рівня особистості. Ще Я.-А. Коменський зауважував, що «зневага до виховання є кроком до загибелі людей, сімей, держав і всього світу» [3, с.9]. Виховання школярів здійснюють у процесі навчання і виховної роботи у школі та за її межами.

Сьогодні перед суспільством і школою стоїть проблема розвитку особистості свідомого українського громадянина, який поєднує в собі національні риси та самобутність українського народу [10, с.145]. І саме національне виховання передбачає надання широких можливостей для пізнання української історії, культури, традицій, звичаїв, мови, формування національної гідності, розвитку особистісних рис громадянина української держави.

Провідні завдання виховання школярів зумовлено пріоритетними напрямами реформування виховання, визначеними Концепцією національно-патріотичного виховання молоді затвердженою від 16. 06. 2015 р. № 641 спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України та Міністерства освіти і науки України, до яких належать:

- забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості відповідно до її інтересів та суспільних вимог;
- реалізація індивідуального підходу до особистості, відмова від уніфікації в процесі виховання, орієнтації на "усередненого" вихованця;
- сприяння набуттю молоддю соціального досвіду, успадкування ними духовних надбань українського народу;
- формування почуття патріотизму і духовності, національної свідомості, любові до свого народу, його історії, держави, рідної землі, родини, гордості за минуле, і сучасне - якостей, які безпосередньо впливають на досягнення достатнього рівня обороноздатності держави та зміцнення її могутності на основі героїчних прикладів історії українського народу, Другої світової війни, національно-визвольних змагань та сучасних Збройних Сил України;

- консолідація діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування, загальноосвітніх закладів, громадських, молодіжних, дитячих, ветеранських і релігійних організацій у сфері патріотичного виховання ;
- утвердження в масовій свідомості громадян об'єктивну оцінку ролі Збройних Сил України в українській історії, спадкоємність розвитку війська в обстоюванні ідеалів державності та незалежності;
- сприяння створенню і здійсненню діяльності установ патріотичного виховання молоді, військово-патріотичних клубів, військово-спортивних секцій, молодіжних козацьких осередків;
- формування мовної культури, оволодіння та вживання української мови, як духовного коду нації;
- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, старших за себе, турбота про молодших та хворих;
- виховання правової культури, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- культивування кращих рис української ментальності - працелюбності, свободи, зв'язку із природою, поваги до жінки, матері, толерантності;
- охорона й зміцнення фізичного, психічного та духовного здоров'я;
- забезпечення базової культури, розвиток естетичних потреб і почуттів;
- спонукання зростаючої особистості до протидії проявам аморальності, правопорушенням, бездуховності, антигромадській діяльності;
- формування психологічної та фізичної готовності молоді до виконання громадського та конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів та незалежності держави, підвищення престижу військової служби, формування і розвиток мотивації до служби в Збройних Силах України, військово-професійної орієнтації молоді;
- відродження та розвиток українського козацтва як важливої громадської сили військово-патріотичного виховання молоді;
- сприяння ефективній діяльності позашкільних закладів, центрів патріотичного виховання молоді, громадським молодіжним та дитячим організаціям стосовно національно-патріотичного виховання[6].

Патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується (В. О. Сухомлинський [11, с.23]).

Патріотизм (грец. "justify"- як організація шкільного життя, що сприяє демократичній поведінці.

Ідеї патріотизму мають бути основними та наскрізними в системі шкільного життя.

Патріотизм є системоутворюючим поняттям національної свідомості і самосвідомості народу, яке визначається любов'ю до України, надії та віри у найкраще майбутнє, знаннями історії та кращими надбаннями народу, гордістю та відданістю своїй Батьківщині, готовністю до практичної діяльності на благо України.

Патріотизм являє собою одне з найбільш глобальних людських почуттів, закріплених віками і тисячоліттями, є свого роду моральним фундаментом суспільної і державної будівлі, опорою його життєздатності, одним із першочергових умов ефективного функціонування системи соціальних і державних інститутів.

Національна ідея як складова патріотизму є світоглядним орієнтиром у системі освіти, виховання, у сфері соціалізації особи. Відображає усвідомлену та офіційно визначену стратегію патріотичного виховання, яка повинна гармонійно відображати життя народу та потреби на його розвиток, виконує функцію духовної основи саморуку й поступу українського суспільства.

Національна ідея є системою, яку складають інтелектуальні, духовні, історичні та інші цінності народу України.

Складовими системи патріотичного виховання у школі є виховання:

- громадянськості;
- духовності;
- моральності;
- гуманності.

Важливою складовою системи патріотичного виховання є громадянськість. Громадянськість - це спрямованість особистості на інтереси держави та суспільства, та відповідна система відносин особистості з іншими в умовах держави, формування ідеалу прогресивного демократичного, правового, соціального, державного устрою [7. С.39]. Громадянськість відображає життя людини як громадянина, орієнтує на виявлення особистісного, громадянського, професійного і сімейного становлення.

Важливою складовою патріотизму є духовність, тому, у свою чергу, духовно - моральне виховання є складовою патріотичного виховання. Духовність, мораль - це ядро, основа, фундамент людини, людства, фундамент будь - якої країни.

Духовність - це не фанатична релігійність, духовність - це постійне удосконалення Духа до такого піднесеного стану, коли людина не в змозі творити поганого, коли в ній сформується братерське відношення до всього сущого на Землі. Це уміння бути самим собою, мати неповторність світобачення, розвивати природний потенціал, бути цілеспрямованим та готовим до постійного вдосконалення.

Важливе місце у патріотичному вихованні посідає виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів [5. с.42] (Герба, Прапора, Гімну), державної мови. Українська національна символіка вперше за багатовікову історію одержала статус державної і сьогодні символізує єдність держави і нації, політичну, економічну і національну незалежність України [9, с.12]. Використання державних символів у навчально-виховному процесі активізує почуття захищеності, юридичної, моральної і політичної дієздатності, гордості за єдину суверенну державу.

Патріотичне виховання є пріоритетним напрямком виховання дітей та молоді в національній системі освіти. Серед характерних ознак патріотизму визначається:

- розуміння і сприйняття української ідеї;
- сприяння розбудові державної незалежності;
- засвоєння національних цінностей: української культури, мови, прищеплення шанобливого ставлення до історичної пам'яті;
- військово-патріотичне виховання тощо [4, с.2].

Але одне з чільних місць належить вихованню любові і дбайливого ставлення до рідної землі, – своєї «малої Батьківщини», її історії, поваги до народних традицій і звичаїв, обрядів, фольклору, любові до рідної природи. «Нема в людини місця дорожчого, ніж те, де вона народилась, землі, на якій зросла». Щоб по-справжньому любити рідний край, його слід добре знати, необхідно вивчати його історію, мову, культуру.

Ефективність патріотичного виховання школярів забезпечується неухильним дотриманням таких провідних принципів: науковості, національної свідомості й українського патріотизму, етнізації, історизму, народності, гуманності й демократизму, природо-відповідності, культуровідповідності, працьовитості, самодіяльності, активності й ініціативи учнів, гармонії родинно-громадсько-шкільної педагогічної взаємодії [2, с.6-7].

Фундамент етнізації закладається в сім'ї, і вона повинна знайти своє органічне продовження в дитсадку, початковій школі. Тому завдання виховної роботи полягає в тому, щоб максимально сприяти входженню школярів у життя, побут, виробничу й культурну сферу свого етносу. Це означає, що педагог має подбати, аби його учні сформувалися як справжні українці.

Тому при патріотичному вихованню приділяється багато уваги до свого міста, краю. Також потрібно залучаючи дітей до життя міста, його історії, культури, природи, вони краще пізнають найближче оточення, яке пов'язане з культурними традиціями минулого:

- діти мають змогу долучитися до атмосфери загальної радості та піднесеного настрою під час проведення таких міських свят, як: «Фестиваль Чорнобривців», «День міста», «День незалежності», та ін.;
- взяти участь у благоустрої території, охороні природи рідного краю;
- познайомитися із жителями рідного міста – відомими людьми, фахівцями, чий справи гідні наслідування та популяризації і можуть стати прикладом для малят. Це – поети, художники, спортсмени, артисти, народні умільці та ін.

Педагогічний колектив працює над створенням школи, яка б виховувала учнівську молодь, здатну успішно жити в оновленому суспільстві, забезпечила б виховання національної свідомості учнів різних вікових груп. Ми прагнемо, щоб у закладі панував національний дух, виховувалося нове

покоління, українських громадян, навчаємо бережливого, шанобливого ставлення до державної символіки, національних традицій. Найважливіша умова національно-патріотичного виховання – єдність навчання та виховання, що відображено в програмі виховної роботи нашої школи.

Мета цієї програми – створення соціально-педагогічного середовища духовно-морального розвитку й виховання школярів для сприяння становленню й розвитку високоморального, відповідального, творчого, ініціативного, компетентного громадянина України.

Шляхами реалізації національно-патріотичного виховання в позакласній роботі є насамперед тематичні тижні: тижні військово-патріотичного виховання, тижні правових знань, тиждень української культури.

До визначних подій у житті країни в школі проходять уроки мужності, години пам'яті, виховні години. В школі проводяться заходи, що знайомлять з героями Революції Гідності, подіям на Майдані та героям Небесної сотні. Також традиційно проводяться у школі Шевченківські дні. «Кобзар моєї родини». Усвідомлюючи свою приналежність до рідного народу, педагогічний та учнівський колективи школи з великим задоволенням приєдналися до святкування Дня української вишиванки, організувавши флеш-моб на подвір'ї закладу.

На рівні школи реалізуємо проекти громадянського спрямування «Мій край — моя історія жива», «Ми – патріоти Черкащини», «Добро починається з тебе», постійно проводяться акції волонтерів «Турбота» та «Милосердя».

Система національно-патріотичного виховання, створена в нашій школі, реально допомагає керувати процесом виховання у молоді почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції, надає всій проведеній роботі системності, послідовності й цілеспрямованості, забезпечує спадкоємність в організації та розвитку національно-патріотичної діяльності школярів. Діти добре засвоїли головне: любов до Батьківщини – це прояв патріотизму, а захист Вітчизни – це священний обов'язок кожного патріота.

Список використаної літератури:

1. Бех І.Д Виховання особистості: Сходження до духовності / Іван Дмитрович Бех. - К.: Либідь, 2006. - 271 с.
2. Вишневський О. Ще раз про народження громадянина: національне і громадське у сучасному українському вихованні // Освіта. - 2002. - №8-9. - С.6-7.
3. Власова Н. Ф. Концептуальні ідеї патріотичного виховання в системі освіти./ Електронний збірник наукових праць Запорізької обласної академії післядипломної педагогічної освіти, Випуск №4: Загальна, педагогічна та вікова психологія. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <#"justify">
4. Гнатюк В. Управління системою національного виховання учнів початкових класів // Початкова школа. – 2000. - №4. – С.1-3.

5. Громадянин. Держава. Громадянське виховання. Антологія./ Упор. М.П. Рагозін і О.В. Сухомлинська. – Донецьк: Донбас, 2001.-262с
6. Концепція національно-патріотичного виховання молоді. Затверджено спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України та Міністерства освіти і науки України від 27 жовтня 2009 року, N 3754/981/538/49. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <#"justify">
7. Кловак Г., Ткаченко В. Формування етнічної самосвідомості школярів - важлива проблема сучасної національної школи України // Учитель. - 2000. - №1-3. - С.38-40.
8. Ляшко Л. Виховання патріотичних почуттів молодших школярів у творчій спадщині В. О. Сухомлинського // Школа першого ступеня: теорія і практика: Зб. наук. пр. - Переяслав-Хмельницький, 2002. - Вип. 4. - С.204-218.
9. Пащенко Д. Патріотичне і національне виховання - складові становлення громадянина // Шлях освіти.- 2002.- № 1.- С. 9-14.
10. Поплужний В. Патріотичні почуття і їх формування у школярів // Вісн. Акад. пед. наук України.- 1993.- № 1.- С. 143-150.
11. Сухомлинский В.А. Воспитание советского патриотизма у школьников. М., Учпедгиз, 1959,